

ZORBA-ELŐADÁSOK

ELTÁNCOLT SZERETET

Szirtaki Pécssett (Simarafotó)

Miért kell nekünk Zorba? A görög falu, a mediterrán temperamentum, a balkáni katarzis, a zengő-bongó szirtaki kell... ki tudja? Budapesten és Pécssett csaknem egyszerre mutatták be a Nikosz Kazantzakisz regénye nyomán készült, Mikisz Theodorakisz zenéjére koreografált előadást. Az Erkel Színház *táncjátéka* és a pécsiek *balettja* nemcsak műfaji megjelölésében különbözik, hanem más tekintetben is.

Zorba „az öserő legyőzhetetlen megtestesítője, az élni akarás és az élni tudás szimbóluma”. Fejlett igazságérzettel született ösztönös természeti lény, aki a társadalom - egy elzárt, „vad és kegyetlen szokások” közt élő krétai falucska - szövevényében a maga tiszta, manipulálatlan erkölcsi ítéletei alapján cselekszik. Ez a Zorba pozitív személyiség, a mindentudás és - Homérosszal szólva - a „kiapadhatatlan isteni kacaj” birtokosa, a emberi gyarlóság és nyomorúság ellenére is talpon maradó hős. A talpon maradás metaforája Zorba legendás tánca.

Akik látták az 1964-ben bemutatott *Kakojannis*-filmet Anthony Quinn főszereplésével, bizonyára emlékeznek még az azóta világhírnévűvé vált fabulára: a szelíd fiatal angol fő egy makedóniai faluban megismerkedik

Alexisz Zorbással, a bányással. Zorbász eredeti egyéniség, akinek élete a vad görög tájat és temperamentumot jeleníti meg. A belőle sugárzó erő mély benyomást gyakorol az Íróra, akit Zorbász barátjává fogad, és élni - táncolni - tanít: „Uram - kiáltotta -, sok mindent akarok mondani neked: embert még nem szerettem úgy, mint tégedet, sok mindenről akarok beszélni veled! De nem áll rá a nyelvem... Eltáncolom hát! Állj arrébb, nehogy rád lépjek!” - írja Kazantzakisz a regényben (Papp Árpád és Szabó Kálmán fordítása). A fiatalember az övétől gyökeresen eltérő kultúrával és mentalitással ismerkedik meg, amely összeegyeztethetetlen saját neveltetésével. Értetlenül szemléli az egyik helyi fiatal öngyilkossága miatt haragra gerjedt falusiak indulatát a falu szépével szemben, aki nem adta magát oda a fiúnak. Az író és a gyönyörű özvegy egymásba szeret, de a beteljesülést tragikus vég követi: az özvegyet a közösség kutaszítja magából. Egyszerű és szép történet, a falu mindennapi életéből vett etűdökkel fűszerezve: istentisztelet, aratás, vulkánkitörés. A tanulság: minden szerencsétlenség után lehet a nulláról kezdeni.

Theodorakisz, aki a film zeneszerzője is volt, 1988-ban egész estés balettet kompo

nált Zorba történetére. A zenemű, amely a szerző vallomása szerint három kultúrát, az európai, görögöt és a krétait, valamint két különböző zenei irányzatot, a szimfonikust és a népzeneit egyesít, Mikisz Theodorakisz és Lucas Karytinós vezényletével csendült fel az előadásokban. Azaz csendült *volna* fel. Am amikor az elektromos berendezések gerjedni keznek az Erkelben Színházban, a hangszóró recsegnek és torzítanak, az est zenei része élvezhetetlenné válik.

A bud. esti *Zorba* szövegkönyvét Keveházi Gábor írta, míg Pécssett Böhm György librettóját asználták. Két, egymástól igen eltérő előadás. Az Erkel Színház táncestje a koreográfus-főszereplő Keveházi Gábor búcsúelőadása. Táncosai népi musicalstílusban, némi rockoperás allúrral, *Shy Guys*- és *Back Street Boys*-mozgáskombinációkat kevés klasszikus balettel elegyítve, sokszor hatalmas pant mimes gesztusokkal mozognak és táncolnak arcukon olykor lemoshatóknak tűnő derű mintha a „keep smiling” instrukciót kapták volna. Ahogy örömben és pliében csittintettek, a *West Side Story* garázs jelenetét juttatták eszembe. A lírai részeknél, néhány szólnál és a szerelmesek duójánál előkerül

Szakály György (Zorba) és Túri Sándor (Író) az Erkel Színház előadásában (Mezey Béla felvétele)

eszköztára, de haloványan és anakronisztikusan. Felgyorsulnak, majd megmagyarázhatatlanul lelassulnak az akciók, az előadásnak nincs egészséges lüktetése, kiesik saját tempójából.

A pécsi produkció megjelölése „balett két részben”, de nem hagyományos klasszikus balett; a kétszer egyórás előadásban a modern klasszikusokra kell figyelniük (Grahamtól Wigmanon és Cunninghamon át egészen a kortárs táncrendekig). Minden pillanat érdekes, állandóan történik valami, Herczog István koreográfiájának világa intenzíven lüktető, már-már zaklatott. A modern tánc eredményeit, újításait, eszköztárát a klasszikus balett és a néptánc mellé helyezte, finoman egymásba simulóan, minden kényszeredettséggel és görcsösséggel nélkül. Ales Votava egyszerű, de ötletes, funkcionális díszlete remekül működik: a két, forgószínpad által mozgatható félkör alakú fal hol kinyílik, hol összezárul, „kint”-ként és „bent”-ként egyaránt fölfogható. Takar, ha takarni kell, máskor pedig kitarulva mutatja az eseményeket. Hallgat a szereplők boldogtalanságáról, vagy titkos búvóhelyül szolgál a két szerelmes számára. Ölelkező szárnyai magukba fogadják vagy kitaszítják, néha pedig átereszlik a falubelieket. Agy, asztal és néhány szék minden kényelmi felszerelés a táncelőadásban; ezeket a szereplők belakják, a koreográfia szerves részeként használják, és nem kerülnek olyan kényelmetlen és komikus szituációba, mint a budapesti előadás szerelmesei, akiknek „romantikus világtított” háttér előtt a színpadon áthúzott száguldó ágyra kell minél ügyesebben felugraniuk, miközben az ágy, nem éppen a vágy szárnya-in, tovaszáguld velük, balra el - az egész ceremónia pedig a szerelmi aktus jelképezi.

Az Erkel Színház Zorba-díszlete - Bors

Miklós munkája - a falu építményeit jelzi a nézőtől nagyon messze, valahol a színpad mélyén, egészen addig, amíg a darabbeli természetű katasztrófa, a vulkánkitörés következtében (a színpadra deszkák és pallók hullanak nagy robajjal) össze nem dőlnek. A látványról a háttérvászorra vetített színes fények, cikázó villámok, stroboszkopikus fényjelek és a maximumra kapcsolt füstgép gondoskodnak. Utóbbi a maga sűrű fehérjével ellepi a színpadot, és ezért a kelleténél kicsit hosszabb időbe telik, amíg a szereplők, szerep szerinti egyenmértatlankodással arcukon, kirajzolódnak a ködből. Pécssett is van füstgép, úgy tűnik, jó az a színháznak, de a pécsiek valahogy mégis humánusabb és megnyerőbb módját találták meg a szórakoztatásnak: a színpadon hús-vér táncosok - inkább úgy mondanám, színészek - mozognak.

Herczog István rendezése kihangsúlyoz egy mellékszálát, mégpedig Madame Hortense, a megöregedett, beteges, halálba készülő örömlány történetét. Míg az Erkel Színház virgonc és élveteg Bubulinája szinte előzmények nélkül, ismeretlenül, hirtelen hal meg, Madame Hortense betegeskedése és halála élettörténetének ismeretében szánakozást, együttérzést kelt. Uhhrik Dóra Madame Hortense szerepében a professzionalitás csúcsa, tánca hihetetlenül kifinomult, érzelmi és testi rezdülésekben gazdag, kitűnően felépített és kidolgozott, hatásos alakítás. Elismerésre méltó az az energia és érzékenység, amellyel az összes pécsi táncos végigéli az előadást. Czebe Tünde az özvegy szerepében éppoly meggyőző, mint Kéri Nagy Béla az Íróban. Zorba párjaként, egyszersmind ellenpárjaként Savu Lucian virtuózan alakítja a falu bolondját. Lencsés Károly mint Zorba újáteremtí Kazantzakis hőst. Egyaránt érzékeny a tragikumra, komikumra és a gro-

teszkre, és oly mértékű tánc- és színészi tudás jellemzi, amilyenhez fogható a budapesti előadásban csak Hágai Katalinnal tapasztaltam.

Az Erkel Színház produkciója kevésbé romantikus, világa nem oly idilli, mint a pécsié. Realisztikusabb, színtelenebb, fekete-fehéren polarizált. A jó szereplők, a pozitív figurák nem hősök, a gyilkosok sem elvetemültek. Nincsenek nagy katartikus pillanatok, ettől az előadás elveszíti azt, amire leginkább építhető: a végső katarzist, Zorba táncát. Ezért nem sikerül a parádés-ra tervezett finálé, a néző-térről érkező tánckar zárótánc, amely nem fokozódik eksztázissá. Zorba táncát a háromnegyed házas Erkelben ennek ellenére némi megkönnyebbüléssel fogadtam; Pécssett viszont dramaturgiai hibából többször ér véget a darab. Marina, az özvegy és Madame Hortense szívszorítóan tragikus haláluk után még egyszer megjelennek a színpadon, mint-

egy jelezve, hogy mindketten tovább élnek, valahol egy jobb világban, s ez a tudat vigaszt ad a gyászolóknak. Fáradnak, de kitaranak a táncosok, lankad az érzékelés, pilled a néző. A jelenet nem illik az előadás jól megtalált ritmusába, a figyelem elkalandozik a záró szirtaki előtt, amely arra hivatott, hogy

FARKAS BOGLÁRKA

Zorba (Erkel Színház) Koreográfia-librettó: Keveházi Gábor. Koreográfus asszisztens: Fajth Blanka. Jelmez: Burda Anna, Varga Kálmán. Díszlet: Bors Miklós.

Szereplők: Keveházi Gábor/Szakály György, Pongor Ildikó/Volf Katalin, Ifj. Nagy Zoltán/Túri Sándor, Hági Katalin/Keveházi Krisztina, Erényi Béla/Sárközi Gyula, Bajári Levente/Delbó Balázs, Brieber Éva/Gikovszki Szezsana, Galambos Lilla/Horváth Adrienn, Kőszegi Katalin/Barna Andrea.

(Pécsi Nemzeti Színház)

Librettó: Böhm György. Balettasszisztensek: Három Edina, Hajzer Gábor. Jelmez: Hammer Edit. Díszlet: Ales Votava. Koreográfus-rendező: Herczog István.

Szereplők: Lencsés Károly, Uhhrik Dóra/Három Edina, Kéri Nagy Béla, Czebe Tünde/Daczó Eszter, Savu Lucian, Hajzer Gábor, Rudenko Jevgenyij, Valkai Csaba, Daczó Eszter/Három Edina, Nübl Tamara, Nagy Yvette, Dér Dalida, Hondó Nikolett, Markó Eva, Papp Anita, Stamenovszki Ljupka, Széles Erika, Taródi Szilvia, Németi Sándor, Mirea Dorin, Pop Victor-Florin, Scrimint Adrian, Haller János, Kovács Dániel, Téglás Attila, Blénesi Zsolt.